Zajedno protiv ekstremizma, dijalogom za bolju budućnost

UDRUŽENJE
CENTAR ZA EDUKACIJU I AFIRMACIJU ASKALIJA

Autor:
Muhamet Behrami

Urednik:
Muhamet Behrami

Izdavač:
Centar za edukaciju i afirmaciju Aškalija

Za izdavača:
Muhamet Behrami, predsednik

Dizajn korica:
NEXTSTEP COPY

Ilustracija i dizajn brošure:
NEXTSTEP COPY

Štampa:
Studio NEXTSTEP COPY

Tiraž:
250 primeraka

Mesto izdavanja:
Novi Pazar

Kontakt:
centar.askalija@hotmail.com
www.askalije.com

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Zajedno protiv ekstremizma: Dijalogom za budućnost“, koji sprovodi Centar za edukaciju i afirmaciju Aškalija, uz podršku Kabineta ministra za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost. Stavovi izneti u ovoj publikaciji predstavljaju isključivo stavove autora i ne odražavaju nužno stavove Kabineta ministra za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost.

Sadržaj

1. *Uvod*
2. *O projektu*
3. *Ciljevi i kontekst*
4. *Istraživanje i metodologija*
5. *Rezultati istraživanja*
6. *Poruke mladih*
7. *Zaključci i preporuke*

Posveta

Ova brošura nije samo dokument – ona je svedočanstvo o hrabrosti da se gleda u lice stvarnosti i izabere put dijaloga umesto ćutanja. Posvećena je svim mladima koji su osetili teret predrasuda, koji su bili na meti zbog svoje vere, nacije ili načina na koji govore, oblače se ili sanjaju. Ona pripada svakom glasu koji je utihnuo zbog straha i svakoj reči koja je pretvorena u šapat jer je dolazila iz manjine.

Ova brošura je posvećena onima koji nisu odustali od ljudskosti. Svim mladim ljudima koji veruju da različitost nije pretnja, već bogatstvo, svakoj zajednici koja uprkos bolu gradi mostove. Nijedan korak ka miru nije mali, nijedna reč dijaloga nije uzaludna u vremenima podela, hrabrost je slušati druge, još je veća – razumeti ih.

Ovaj projekat nije samo program, on je obećanje – da ćemo se boriti protiv mržnje znanjem, razumevanjem i solidarnošću, da nećemo dozvoliti da mladi rastu u tišini straha, već u prostoru slobode, poštovanja i poverenja. Svet bez ekstremizma počinje u nama, u svakom izboru da govorimo, da pitamo, da budemo tu jedni za druge. Neka ovaj rad bude svetlost u vremenima senke, neka bude dokaz da dijalog ima moć.

Muhamet Behrami - *Predsednik*
Centar za edukaciju i afirmaciju Aškalija

2. O projektu

Projekat „Zajedno protiv ekstremizma: Dijalog za budućnost“ osmišljen je kao odgovor na sve učestalije pojave diskriminacije, govora mržnje i nasilja koje pogađaju mlade zbog njihove vere, etničke pripadnosti ili kulturnog identiteta. Poseban akcenat stavljen je na lokalne zajednice u Srbiji, gde su zabeleženi slučajevi koji ukazuju na potrebu za dodatnim jačanjem međukulturnog razumevanja i tolerancije.

Projekat sprovodi Centar za edukaciju i afirmaciju Aškalija, uz podršku Ministarstva za pomirenje, regionalnu saradnju i društvenu stabilnost, u periodu od februara do juna 2025. godine. Kroz istraživanje među mladima, javne debate i okrugle stolove sa predstavnicima institucija i zajednica, projekat ima za cilj da podstakne dijalog, smanji predrasude i promoviše zajednički život u miru i uvažavanju, krajnji cilj projekta jeste stvaranje bezbednijeg i inkluzivnijeg okruženja za sve mlade ljude – prostora u kojem se nećemo plašiti različitosti, već je slaviti kao bogatstvo koje nas spaja.

3. Ciljevi i kontekst

U vremenu rastućih tenzija, netrpeljivosti i govora mržnje, posebno među mladima, potreba za dijalogom i međusobnim razumevanjem nikada nije bila veća, upravo iz tog razloga, projekat „Zajedno protiv ekstremizma: Dijalog za budućnost“ nastoji da odgovori na ove izazove kroz edukaciju, osnaživanje i povezivanje mladih iz različitih zajednica.

Opšti cilj:

Podstaći mlade u Novom Sadu da kroz istraživanje, javne događaje i dijalog sa institucijama aktivno učestvuju u izgradnji društva bez ekstremizma, diskriminacije i nasilja.

Specifični ciljevi:

- Podizanje svesti o uzrocima i posledicama ekstremizma među mladima.
- Povećanje međukulturnog razumevanja i tolerancije.
- Kreiranje prostora za otvoren dijalog između mladih i donosilaca odluka.
- Unapređenje znanja o ljudskim pravima i mirnom rešavanju sukoba.
- Uključivanje marginalizovanih mladih u procese donošenja odluka.

Projekat je osmišljen u kontekstu stvarnih događaja – četiri registrovana slučaja nasilja u Novom Sadu, u kojima su žrtve bili članovi manjinskih zajednica zbog svoje vere ili etničkog porekla. Ovi incidenti jasno ukazuju na potrebu za hitnom edukacijom, prevencijom i povezivanjem mladih iz različitih društvenih slojeva i zajednica.

4. Istraživanje i metodologija

U okviru projekta, sprovedeno je istraživanje čiji je cilj bio da se ispita percepcija mladih i šire zajednice o temama vezanim za govor mržnje, interkulturalni dijalog i prihvatanje različitosti. Istraživanje je predstavljalo osnovu za kreiranje projektnih aktivnosti i izradu preporuka.

Upitnik je distribuiran tokom februara i marta 2025. godine na teritoriji Novog Sada i drugih gradova Republike Srbije putem kombinovane metodologije – neposrednim kontaktom sa ispitanicima na terenu i putem digitalne forme. Uzorak je činilo 250 ispitanika različite starosne dobi, pola i obrazovnog nivoa. Prikupljeni odgovori su statistički obrađeni i prikazani u vidu grafikona i procenata radi bolje preglednosti. Rezultati predstavljaju realan uvid u trenutne stavove i svesnost građana o problemima ekstremizma i govora mržnje, kao i o potrebi za negovanjem dijaloga i tolerancije.

Podaci su korišćeni u edukativne i analitičke svrhe, uz poštovanje anonimnosti svih učesnika.

5. Rezultati istraživanja

Većinu učesnika u istraživanju čine osobe uzrasta od 26 do 40 godina (61.2%), što pokazuje da je istraživanje obuhvatilo najaktivniji deo društva – one koji su radon sposobni, društveno angažovani i potencijalni nosioci promena. Učešće osoba starijih od 60 godina i onih mlađih od 25 godina je skromnije, ali ipak prisutno, što ukazuje na raznovrsnost perspektiva koje istraživanje obuhvata. Ova struktura doprinosi relevantnosti rezultata za planiranje budućih aktivnosti usmerenih ka mladima i odraslima.

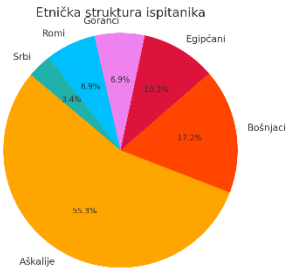

Više od polovine ispitanika (55,3%) pripada aškalijskoj zajednici, dok su ostale etničke grupe – Bošnjaci, Egipćani, Goranci, Romi i Srbi – ravnomernije raspoređene. Učešće različitih zajednica pokazuje da je istraživanje sprovedeno inkluzivno, što mu daje veću relevantnost i reprezentativnost u kontekstu interkulturalnih odnosa i dijaloga. Ovakva raznolikost učesnika omogućava dublje razumevanje stavova prema govoru mržnje i prihvatanju različitosti.

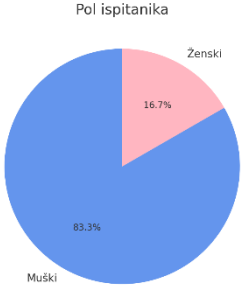

U istraživanju dominiraju muski ispitanici (83.3%), što ukazuje na potrebu da se kroz buduće aktivnosti dodatno uključe i borbi protiv predrasuda.

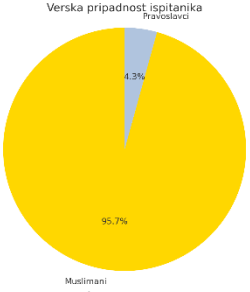

Evo grafikona za versku pripadnost ispitanika. Više od 95% ispitanika se izjasnilo kao muslimani, dok se samo 4,3% izjasnilo kao pravoslavci. Ovaj rezultat ukazuje na visoku versku homogenost među učesnicima, što treba imati u vidu prilikom osmišljavanja budućih aktivnosti koje podstiču međureligijski dijalog i razumevanje.

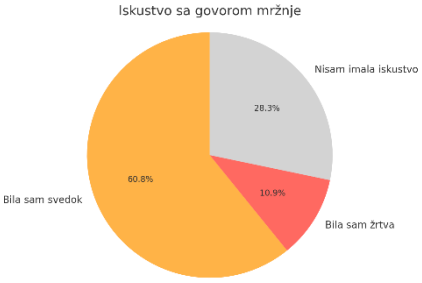

Više od 60% ispitanika navelo je da su bili svedoci govora mržnje, dok je gotovo 11% direktno iskusilo govor mržnje kao žrtva. Ovi podaci ukazuju na ozbiljnost problema i potrebu za edukativnim i preventivnim aktivnostima koje bi doprinele većoj toleranciji i međusobnom razumevanju u društvu

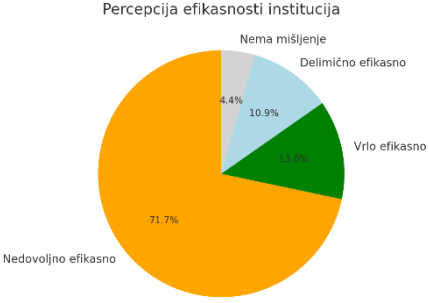

Prema rezultatima istraživanja, čak 71.7% ispitanika smatra da su institucije nedovoljno efikasne u borbi protiv ekstremizma, dok samo 13% veruje da su veoma efikasne**.** Još 10.9% smatra da su delimično efikasne, dok 4.4% nema izgrađeno mišljenje.

Ovi podaci ukazuju na ozbiljan nedostatak poverenja u institucionalne mehanizme za borbu protiv ekstremizma i ističu potrebu za njihovim unapređenjem, većom transparentnošću i aktivnijim uključivanjem zajednice u procese prevencije i reagovanja.

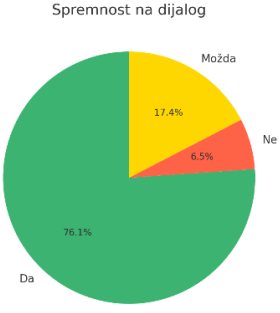

Iako većina ispitanika (76,1%) pokazuje spremnost za dijalog, zabrinjava činjenica da 17,4% nije sigurno, a 6,5% jasno odbacuje mogućnost uključivanja u dijalog. Ovi podaci ukazuju na postojanje zastoja u poverenju među

zajednicama i potrebu za dodatnim naporima u edukaciji i uključivanju svih slojeva društva, ipak, visok procenat spremnih daje nadu da dijalog može postati ključni alat u borbi protiv ekstremizma i u izgradnji održivog međukulturnog razumevanja.

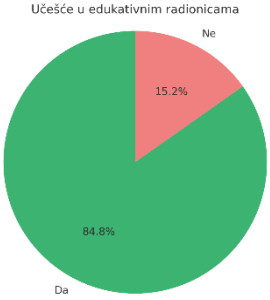

Većina učesnika (84.8%) je iskazala spremnost da učestvuje u dijalogu, što ukazuje na visok nivo otvorenosti za razgovor i saradnju među mladima. Iako mali procenat i dalje izražava rezerve, ovakav rezultat predstavlja snažnu osnovu za planiranje budućih aktivnosti koje podstiču međusobno razumevanje i prevenciju ekstremizma. Potrebno je dodatno raditi na motivaciji onih koji su neodlučni ili pasivni kako bi se stvorila što inkluzivnija platforma za dijalog.

6. Poruke mladih

Mladi učesnici istraživanja jasno su izrazili potrebu za promenom – ne deklarativnom, već suštinskom. Njihove poruke nisu prazne reči, već vapaj generacije koja želi da živi u društvu u kojem različitost nije pretnja, već prednost. Najčešće preporučene aktivnosti za unapređenje odnosa među zajednicama uključuju:

- *Zajedničke kulturne i sportske aktivnosti (66,7%)*
- *Okrugle stolove sa predstavnicima različitih zajednica i vlasti (66,7%)*
- *Javne debate i diskusije (62,5%)*
- *Obrazovne programe o toleranciji i međukulturnom razumevanju (62,5%)*

Ovaj rezultat pokazuje snažnu želju za direktnim susretima, ličnim dijalogom i zajedničkim iskustvima koje brišu granice. Zajednički prostor, prema mišljenju mladih, jeste prvi korak ka razumevanju i poverenju.

Kao glavni uzroci tenzija među zajednicama, mladi prepoznaju:

- *Medije i društvene mreže (65,9%)*
- *Političke faktore (65,9%)*
- *Socijalnu i ekonomsku nejednakost (39%)*
- *Stereotipe i predrasude (34,1%)*
- *Nedostatak komunikacije i razumevanja (36,6%)*

Jedan učesnik poručuje: „Država treba da ima ključnu ulogu u suzbijanju govora mržnje kroz doslednu primenu zakona, ali i kroz obrazovne programe koji razvijaju kritičko mišljenje.“

Ovo je direktan poziv institucijama da se ne povlače iz borbe protiv ekstremizma, već da preuzmu aktivnu ulogu u prevenciji kroz edukaciju i podršku mladima. Mladi takođe vide obrazovanje, dijalog, međusobno razumevanje, ali i promenu političke retorike kao ključne faktore za smanjenje ekstremizma. Pojedini odgovori ukazuju i na potrebu da se verski i politički lideri uključe kao odgovorni akteri, a drugi ističu važnost uključivanja omladine u političke i društvene tokove**.**

Kritika je jasna – mnogi smatraju da sistem ne funkcioniše dovoljno efikasno i da se nasilni i ekstremistički sadržaji nedovoljno sankcionišu. No, uz kritiku dolazi i nada – da se kroz zajednički rad, obrazovanje i dijalog može stvoriti društvo u kojem svi imaju jednako pravo da budu ono što jesu. Ove poruke mladih treba da budu kompas svim budućim programima i politikama. Njihovi odgovori nisu samo podaci – oni su putokazi.

8. Zaključci i preporuke

Na osnovu sprovedenog istraživanja i održanog okruglog stola u okviru projekta, jasno je da zajednički i koordinisan rad institucija, organizacija civilnog društva i verskih zajednica ima ključnu ulogu u prevenciji ekstremizma. Ovakav pristup doprinosi jačanju poverenja među različitim društvenim akterima, unapređenju međusobnog poštovanja i razumevanja, kao i stvaranju bezbednog i inkluzivnog društvenog okruženja. Kroz otvoren dijalog, razmenu iskustava i zajedničke aktivnosti, moguće je pravovremeno prepoznati rizike od radikalizacije, smanjiti predrasude i podstaći kulturu mira i saradnje, posebno među mladima.

Ključni zaključci:

- Većina mladih pokazuje visok nivo spremnosti za dijalog i saradnju sa pripadnicima drugih zajednica.
- Postoji opšta saglasnost da je borba protiv govora mržnje moguća jedino uz obrazovanje, međusobno upoznavanje i podršku institucija.
- Neophodno je više konkretnih aktivnosti koje će uključiti lokalne zajednice, posebno mlade, kako bi se smanjile tenzije i predrasude.

Učesnici okruglog stola:

Na događaju su učestvovali predstavnici relevantnih institucija i organizacija, uključujući institucije za zaštitu ljudskih prava i ravnopravnosti, predstavnike verskih zajednica, pokrajinskih organa nadležnih za obrazovanje i manjinska prava, pripadnike policijske uprave**,** kao i aktiviste iz zajednice Aškalija i drugih manjinskih zajednica. Razmena mišljenja i iskustava doprinela je formiranju zajedničkih preporuka za dalje delovanje.

Preporuke za dalji rad:

- *Direktna saradnja sa institucijama*

  Započeta je saradnja sa ključnim akterima u oblasti zaštite ljudskih prava, bezbednosti i obrazovanja. Neophodno je nastaviti zajedničke aktivnosti usmerene na prevenciju nasilja i promociju ravnopravnosti.

- *Formiranje lokalnih radnih grupa*

  Preporučuje se uspostavljanje lokalnih timova sastavljenih od predstavnika zajednica, škola, policije i omladinskih organizacija radi kontinuiranog delovanja na terenu.

- *Edukacija i medijska pismenost*

  Kroz radionice, javne kampanje i školske programe, potrebno je osnažiti mlade da prepoznaju govor mržnje i reaguju nenasilno.

- *Vidljivost pozitivnih primera*

  Potrebno je više medijskog prostora za predstavljanje pozitivnih priča i primera uspešne saradnje među zajednicama.

- *Praćenje i evaluacija aktivnosti*

  Sve aktivnosti treba sistematski pratiti, beležiti efekte i prilagođavati pristup u skladu sa potrebama lokalnog stanovništva. Ovi zaključci predstavljaju osnov za dugoročnu strategiju izgradnje zajednice zasnovane na poverenju, međusobnom poštovanju i saradnji. Dijalog nije samo alat – on je temelj društva bez ekstremizma.

Poruka za kraj

U vremenu kada su podele sve izraženije, a tišina često preglasna, ova brošura je naš odgovor – glas razuma, hrabrosti i zajedništva. Ona je nastala iz potrebe da se o teškim temama govori otvoreno, iskreno i odgovorno, jer borba protiv ekstremizma ne počinje na ulicama, već u svakome od nas. Počinje u našoj odluci da ne ćutimo pred nepravdom, da biramo dijalog umesto sukoba, da pružimo ruku umesto da gradimo zidove i da pitamo i slušamo pre nego što sudimo. Zajednice se ne menjaju silom, već razumevanjem i poverenjem koje se gradi vremenom. Svaki razgovor koji smo pokrenuli, svako iskustvo koje je podeljeno i svaka poruka koja je izgovorena tokom ovog projekta pokazali su da ljudi, bez obzira na razlike, imaju zajedničku potrebu za sigurnošću, dostojanstvom i poštovanjem. Upravo zato dijalog nije znak slabosti, već snage i zrelosti društva koje želi da ide napred.

Ova publikacija ne treba da ostane samo zapis jednog projekta, već podsticaj za konkretna dela u svakodnevnom životu – u školama, porodicama, lokalnim zajednicama, na društvenim mrežama i u institucijama. Male promene, dosledno i iskreno sprovedene, imaju moć da menjaju atmosferu u društvu i da spreče širenje govora mržnje i ekstremističkih ideja, posebno među mladima, svet bez govora mržnje i ekstremizma nije nedostižan ideal, on je moguć ako ga gradimo zajedno, kroz odgovornost, solidarnost i spremnost da jedni druge razumemo. Različitost ne treba da bude razlog za strah, već prilika za učenje i rast, a mladi nisu samo budućnost o kojoj govorimo – oni su sadašnjost koja već danas ima snagu da menja svet.

AŠKALIJA
CENTAR ZA EDUKACIJU I AFIRMACIJU